

ESKİ BİR TÜRK GELENEĞİNİN KLASİK TÜRK ŞİİRİNE YANSIMASI: “KAN YALAŞMAK”

(Araştırma Makalesi)

Deva ÖZDER^(*)

Öz

Klasik Türk şiirinin beslendiği en önemli kaynaklarından biri şüphesiz ki içinde bulunduğu toplumun kültür ve yaşayışıdır. Şairler, yaşadıkları toplumun kültürlerini şiirlerine aktarırlarken bir kısmının bugün dahi devam ettiği âdet, gelenek, görenek ve birtakım uygulamalara temas etmişlerdir. Klasik Türk şairlerinin şiirlerinde yer verdiği uygulamalardan biri de “kan yalaşmak”tır. Metinlerde sıklıkla karşılaşılan “kan yalaşmak” ifadesi “kardeş olmak için iki kişinin birbirlerinin birer damla kanını yalaması, iki yabancı kişinin birbirinin kanını emmek veya yalamak suretiyle kardeş olması” anlamına gelmekte ve Türklerin en eski ant içme törenlerinden olan bir Türk geleneğini işaret etmektedir. Türk kültür tarihi içerisinde çok köklü bir geçmişe sahip olan bu gelenek, yemini edecek kişilerin kollarını sivri bir nesne ile çizerek akan kanı bir çanağa almaları, bu kanı süt, kımız veya şarapla karıştırarak şahitler huzurunda yarı yarıya içmeleri yahut çanaktaki kana kılıç, ok gibi birtakım silahlar batırarak kanı dudaklarına sürmeleri ve bunları yaparken kutlu sayılan yemini etmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ve Kur’an-ı Kerim’in insana kan içmeyi yasaklaması, ayinin sadeleşmesine ve zamanla uygulanabilirliğini yitirmesine sebep olsa da bu gelenek klasik Türk şiirinde “kan yalaşmak”, “kan yalaşıp kardeş olmak” ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada eski bir Türk geleneği olan ve farklı varyantlarıyla günümüze kadar gelen “kan yalaşmak” âdetinin klasik Türk şairlerince nasıl ele alındığı, o dönem toplum hayatında nasıl bir yere sahip olduğu ve ifadeye gerçek anlamının dışında ne tür sembolik anlamlar yüklendiği örnek beyitler ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Klasik Türk Şiiri, Eski Türk İnanışları, Divan Şairleri, Kan Yalaşmak, Kardeş Olmak.*

^(*) Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı
(e-posta: devaozder@karabuk.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3089-4984>

***The Reflection of an Old Turkish Tradition on the Classical Turkish Poetry:
“Licking Blood”***

Abstract

The fundamental sources of the Classical Turkish poetry are the culture and lifestyle of the community. While they are transmitting the culture to their poetry, poets have contacted some traditions, customs and practices which are still alive today. One of the practices which can be seen in the poems is the “licking blood”. This phrase of “licking blood” means “two people licking one drop of each other’s blood in order to be brothers or sisters , two poeple with no relation become brothers or sisters by licking or drinking each other’s blood” and this refers to one of the oldest oath-taking ceremony of Turkish people. This tradition has a very essential place in Turkish cultural history. The people who are about to take an oath cut their arms with a sharp object and take the blood into a bowl and mix it with milk, kumiss or wine. They drink it or sometimes they put their weapons such as sword or arrow into the mixture and put the blood on their lips in front of the witnesses. They are saying the blessed swear words while they are doing all these practices. Although the acceptance of Islam and Kuran-ı Kerim’s prohibition of drinking blood caused the practice’s cancellation; this tradition still appears in Classical Turkish poetry as “licking blood” or “being brothers or sisters by licking blood”. In the study, it is tried to determine the oldest Turkish tradition “licking blood”, in terms of how it was handle by classical Turkish poets, how it was seen in the community’s life at that period, and what kind of different symbolic meanings were attributed to the practice except of its literal meaning.

Keywords: *Classical Turkish Poetry, Old Turkish Tradition, Divan Poets, Licking Blood, Being Brothers or Sisters.*

1. Giriş

“Kan ve kan akıtma” bütün kültürlerde öncelikli olarak “korku” duygusuyla bağdaştırılsa da kötülükleri kovma, bereketi artırma, kişi ve toplumlar arasında birleştirici ve bütünleştirici ilişkiler kurma gibi pek çok davranış ve uygulamada karşımıza çıkmaktadır. İptidai zihniyette “can” ve “ruh” olarak da nitelendirilen “kan” ile yapılan ayinlerin başında “kan kardeşliği” törenleri gelmektedir. Bu törenlerin kökeniyle ilgili müşterek bir görüş bulunmama ile birlikte kan antlaşmalarının başlangıçtaki amacının, ayrı olan toplulukları birbirlerine kardeşlik bağıyla bağlayarak düşmanlığı ortadan kaldırma, barışı sağlama olduğunu söylemek mümkündür. Zamanla toplum kardeşliğinden bireysel kardeşliğe doğru bir geçişin söz konusu olduğu “kan kardeşliği” törenleri son olarak erkekler arasında bir anlaşmaya dönüşmüştür (Duymaz ve Ayaz, 2013).

Sözlüklerde “kardeş olmak için iki kişinin birbirlerinin birer damla kanını yalaması; birbirlerinin kanını emerek veya yalayarak ant içmesi; iki yabancı kişinin birbirinin kanını emmek ve yalamak suretiyle kardeş olması” şeklinde izah edilen “kan yalaşmak”

deyimi “kan kardeşliği” geleneğini işaret etmektedir (Dilçin, 1983; Pakalın, 1971). Kan bağıyla tabii yollardan kurulamamış kardeşlik ilişkisinin kan yoluyla oluşturulmaya çalışılmasının bir tezahürü olan “kan yalaşıp kardeş olma” geleneği Türklerin en eski ant içme törenlerinden. Karşılıklı güven esasına dayanan bu tür yemin etme törenlerinde kişiler ettikleri yeminle ölünceye kadar birbirlerine yardım edeceklerini, birbirleri için bütün tehlikeleri göze alacaklarını hatta birbirleri uğruna öleceklerini taahhüt etmektedirler (Durmuş, 2009).

Türkçede yemin etmek manasında kullanılan “ant içmek” sözünden de anlaşıldığı üzere ayin bir şeyin içilmesi ile gerçekleşmektedir. Hüseyin Kâzım Kadri [*Büyük*] *Türk Lügati* “ant” maddesinde bu sözcüğün Moğolcada kan kardeşi manasına gelen, aynı zamanda amca, dayı yerine de kullanılan “anda”dan Türkçeye geçtiğini, Moğolların “hoş geldiniz” yerine “kardeşimsin, sevgilimsin” manasında da “anda” dediklerini ifade etmiştir. Hüseyin Kâzım, ant içme merasimiyle ilgili ise şu açıklamayı yapmıştır:

Eski Türklerde ve Moğollarda cari olan bir âdete göre başka kabileden bir adamla kardeş olmak için her ikisi kollarından birer damar açar ve akan kanı bir çanağa aldıktan ve bunu süt veya kıymızla karıştırdıktan sonra şahitler huzurunda ve merasim-i mahsusa ile yarı yarıya içerlerdi. O zaman bu iki adamdan her biri diğerinin kabilesinde ötekinin bütün hukukuna malik olur ve “Toğkan” kardeşlerden farkı kalmazdı. Ant içmek tabirinin aslı da bu itiyattır (Hüseyin Kâzım Kadri, 1943, s.150).

Birçok kültürde var olan ve yeminden ziyade kardeşleşmeyi, muahede yapmayı amaçlayan bu ant töreni hakkında ilk bilgi Herodot tarafından verilmektedir. Herodot, *Tarih* kitabında İskitlerin ant içerken ve görkemli anlaşımlar yaparken büyük bir kabın içine şarap doldurduklarından, yemin eden iki tarafın iğne batırarak veya bıçakla hafifçe kollarını keserek kanlarından o kaba akıttıklarından, kanlı şaraba kılıç, ok, balta, mızrak batırarak dua sözleri söylediklerinden ve son olarak şarap-kan karışımından içtiklerinden bahsetmektedir (Sultanzâde, 2012). İskitlerin ant törenlerinde görülen kan karıştırma ve içme unsurunun Macarlar ve Kumanlar arasında da yaygın olduğu bilinmektedir (Çay ve Durmuş, 2002). Bu uygulama Türk kültür çevresinde de tarih boyunca devam etmiştir. Milattan önce 40 senesinde Hun hükümdarı Ho-han-şa Çin sefirleri ile bir antlaşma yaptığı sırada bir dağ tepesinde beyaz bir at kesmişler ve atın kanına şarap karıştırarak dostluk yemini etmişlerdir (Öztelli, 1959; Orkun, 1950).

Abdülkadir İnan, insanların kendilerine yol arkadaşı olarak gördükleri kimselerin kanını emerek bir nevi kendi kardeşini seçtikleri bu ayinlerin Türklerdeki varyantını şu şekilde açıklamaktadır:

Bu tören Türk folklorlarındaki tavsiflerinden anlaşıldığına göre, şöyle olurdu: İki yabancı kardeşleşmeye ve dost olmaya karar verirlerse soydaşlarının huzurunda kollarını keserek bir kaba (ant ayağına) kanlarını akıttılar. Aralarına kılıç, ok veya başka bir silah koyarak bu kaptaki

kana kırmızı süt ve şarap karıştırarak beraber içerlerdi. Sonra silahlarını yahut atlarını veyahut hemşirelerini değiştirirler, böylece “antlı adaş” olurlardı. Moğol devrinde bu törenle dostlaşmış olanlara “anda” denilmiştir. “Anda” terimi Türk lehçelerinden ancak Kırgızcada “kuda (dünür)” kelimesiyle birlikte kuda+anda= kudanda (dünür+kardeş), Kırgız-Kazakçada “kudandalı” (dünür olanlar) şekillerinde muhafaza edilmiştir (İnan, 1948, 285-286).

Türk kültür tarihi içerisinde çok köklü bir geçmişe sahip olan “kan kardeşliği” törenleri, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ve Kur’an-ı Kerim’in insana kan içmeyi mennetmesi¹ sebebiyle kolları kesip kanı birbirine sürme şeklinde sadeleşmiş ve zamanla da uygulanabilirliğini yitirmiştir. Ancak bu gelenek klasik Türk şiirinde “kan yalaşmak”, “kan yalaşık kardeş olmak” ifadesiyle bazen kardeşlik, dostluk bağı bazen de yemin etme manasıyla beyitlerde sıkça kullanılmıştır.

Çalışmada eski bir Türk geleneği olan “kan yalaşma”nın klasik Türk şairlerince nasıl ele alındığı, o dönem toplum hayatında nasıl bir yere sahip olduğu ve ifadeye gerçek anlamının dışında ne tür sembolik anlamlar yüklendiği örnek beyitler ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır.²

Araştırmanın Etiği

“Eski Bir Türk Geleneğinin Klasik Türk Şiirine Yansıması: “Kan Yalaşmak” isimli bu çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Makale kapsamında yararlanılan bütün kaynaklar hem metin içinde hem de kaynakçada verilmiş çalışmada akademik araştırma ilke ve esaslarına bağlı kalınmıştır.

2. Klasik Türk Şiirinde “Kan Yalaşmak” Geleneği ve Anlam Çerçevesi

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biri de halk kültür ve yaşamıdır. Halkın sosyal yaşamının bir tezahürü olan gelenekler, inanışlar, atasözleri, deyimler, törenler nevi şahsına münhasır bir edebî geleneğe sahip olan klasik Türk şiirine mevzu olmuş, divan şairleri temsil ettiği toplumun kültürel değerlerini oluşturan bu unsurları şiirlerinde başarıyla kullanmışlardır (Yekbaş, 2010; Tok, 2021). Bir yemin türü olan ve kendine has bir merasimi bulunan “kan yalaşmak” da şairlerin, şiirlerinde çeşitli vesilelerle sıkça yer verdikleri geleneklerden biridir.

1) 2/Bakara Suresi/173; 5/Mâide/3; 6/En’âm/145; “16/Nahl Suresi/115.

2) Çalışmada kullanılan kısaltmalar şu şekildedir: Gazel: G, kaside: K, müfred: Müf., musammat: Mus., Pervane Bey Mecmuası: P., Mecma’u’n-Nezâ’ir: Mn. (G. 34/6) şeklinde ifade edilen bir künyede kısaltmadan sonra şiir, eğik çizgiden sonra beyit numarası verilmiştir. Künye bilgileri örnek alınan beytin yanında ve parantez içinde verilmiştir.

Nâbî ve Râşid “kan yalaşma”nın bir âdet ve gelenek olduğunu vurgulayarak beytlerinde kullanan şairlerimizdendir. Râşid, sarhoş olup ne yaptığını bilmeyen kişilerin birbirlerini öldürmelerini devrin âdeti kan yalaşmak ile bağdaştırarak dile getirirken Nâbî, çok kan döküldüğü ancak sonunda düşmanlığın sona erdiğini, kanı dökülen kişilerle kılıçların kardeşlik yemini ettiklerini bu vesile ile de kan yalaşma geleneğinin kaybolmadığını belirtmiştir (Nas, 2017).

İttihâd-ı asrı gör kim öldürürler birbirin

Kan yalaşmak ‘âdetin icrâ için sarhoşlar (Râşid Divanı, G. 34/6)

Devrin âdetini gör sarhoşlar kan yalaşma geleneğini uygulamak için birbirlerini öldürürler.

Kan yalaşmak revîşi olmadı zâyi’ âhir

Tiğle eylediler ‘akd-ı uhuvvet ecsâm (Nâbî Divanı, K.13/30)

Kan yalaşmak geleneği kaybolmadı; sonunda bedenler kılıçla kardeşlik yemini ettiler.

Türk kültür çevresinde bıçak yahut kılıçla kesilen elden akan kanın şarap dolu bir kadehe akıtıldıktan sonra içilmesinden; sivri bir cismin parmağa batırılarak çıkan kanın taraflarca karşılıklı yalanmasına kadar çeşitli varyantları olan bu ayin, Ümîdî’nin bir beytinde dikenin parmağa batırılarak parmağın kanatılması ve kanın yalanması şeklinde görülmektedir. Şair, hüsni talil sanatı yaparak lale ve goncanın kırmızı renkte oluşunu goncanın, dikeninin iğnesi ile parmağını kanatıp lale ile kan yalaşmasına bağlamıştır:

Sûzen-i hâr ile gonçe kanadup barmagını

Bâgda kan yalaşup oldu birâder lâle (Ümîdî Ahmed Divanı, K. 6/9)

Gonca, dikeninin iğnesi ile parmağını kanatıp bâgda lale ile kan yalaşup kardeş oldular.

Nevîzâde Atâyî de “dikeninin iğnesiyle parmağı kanatsa şaşılır mı?” diyerek kan kardeşi olma merasimini parmağa sivri bir cismin batırılması şeklinde tasvir etmektedir:

‘Aceb midür kanatsa sûzen-i hârıyla engüştin

Biri biriyle şimdi kan yalaşdı gonca ebkârı (Nevîzâde Atâyî Divanı, K. 8/10)

Dikeninin iğnesiyle parmağı kanatsa şaşılır mı? Gonca kızları şimdi birbiriyle kan yalaştı.

Kan yalaşarak kardeş olma geleneğinin genellikle iki kişi arasında gerçekleştiği bilinmekle birlikte bazı kaynaklarda geçen “kan kardeşliği en çok üç kişi arasında olabilir” (Durmuş, 2011) ifadesinden bir kişinin, bir ya da iki kan kardeşi olabileceği de anlaşılmaktadır. Aşkî’nin bir beytinde de kan kardeşliğinin üç unsur arasında gerçekleştiğini görmekteyiz. Şair, “Kirpiğin, gam ve kederle yüreğimde birbirlerinin kanlarını yalamışlardır. Gönlüm, o iki üç kardeşi ciğer kanıyla besler.” demek suretiyle kan kardeşliğinin kaç kişi ile gerçekleşebileceği hususunda bilgi vermiştir:

Yürekde kan yalaşmışdur gam u gussayla peykânun

Ciger kanıyla besler dil ol iki üç karındaşı (Aşkî Divanı, G. 556/3)

“Kan yalaşma” âdeti somut olarak bazı uygulamaları gerektirdiği gibi bu âdetin manevi olarak da yükümlülükleri bulunmaktadır. Kan yalaşıp kardeş olan kimseler artık kalplerini kötülük ve fesatlıktan arındırmalı birbirlerine karşı kötü düşüncelere asla sahip olmamalıdır. Hayretî bu durumu aşağıdaki beytinde “kalbi saf ve temiz tutarak altın kalpli olmak” şeklinde ifade etmiştir:

Gelünüz kan yalaşup yine birâder olalum

Hâlis ü pâk kılup kalbümüzi zer olalum (Hayretî Divanı, G. 309/1)

Gelin birbirimizin kanını yalayarak yine kardeş olalum, kalbimizi saf ve temiz kılup altına dönüselim.

Sürûrî ise kan yalaştıktan sonra kişiler arasındaki arkadaşlık, kardeşlik bağının ulaştığı mertebeyi “kan karışık kardaşdır” şeklinde ifade etmiştir. Sözlükte “akraba” (Dilçin, 1983) manası verilen bu ifade ile şair, kan yalaşan kişiler arasındaki bağın artık akrabalık hatta öz kardeşlik mertebesinde olduğuna dikkat çekmiştir:

Gice sohbetde benzer kim kadehden kan yalaşdılar

Sürûrî'nün bugün kan karışık kardaşdır sâkî (Gelibolulu Sürûrî Divanı, G. 497/5)

Öyle geliyor ki gece sohbette iken (aynı) kadehten kan yalaştılar, saki bugün Sürûrî'nin kan karışık (öz) kardeşidir.

Azîz de bir beytinde meyhaneye gidecek ve kan yalaşacak kimse kalmadığından dem vurarak herkesle kan yalaşıp kardeşlik bağı oluşturulamayacağını belirtmiştir:

‘Azm için meyhâneye yoldaş yok

Kan yalaşur şimdi bir kardaş yok (Moralî Azîz Divanı, Müf. 12)

Meyhaneye gitmeye niyet edecek yoldaş yok, şimdi kan yalaşacak bir kardeş yok.

Eski Türk topluluklarında “kan yalaşmak” âdetini, birbirini halis duygularla seven, birbirlerine kardeşlik duygusu besleyen kimselerin gönül bağı, kan bağına dönüştürmek amacıyla uyguladığı görülmekle birlikte bu âdetin anlaşmazlık ve dahi düşmanlık içerisinde bulunan taraflarca uzlaşmaya dayalı bir ant olarak da sıkça uygulandığı bilinmektedir. Klasik Türk şiir geleneğinde de esasında birbirlerine düşmanlığı yahut birinin ötekine olan eziyeti ile şöhret kazandığı birtakım unsurların, herhangi bir sebepten kan yalaşıp uzlaşma içerisine girdiğine beyitlerde temas edilmiştir.

Klasik şiirde âşığın canına kasteden ve onu kan revan içerisinde bırakan unsurlardan biri ok ile teşbih edilen sevgilinin yan bakışlarıdır. Âşık her zaman sevgilinin yan bakış oklarının hedefindedir. Sevgilinin attığı kirpik okları âşığın bağrında saplanıp kalmış ve bağı kan içinde bırakmıştır. Azîz de bir beytinde sevgilinin yaralayıcı bakışları ile kardeşlik yemini ederek uzlaştıklarını “Eğer yan bakışımın kılıcıyla kan yalaşmasak bakışının kılıcı başımızı iki parçaya ayırırdı.” sözleriyle ifade etmiştir:

Tîg-i nigâhun eyler idi başımız dü nîm

Şemşîr-i gamzen ile eger kan yalaşmasak (Moralı Azîz Divanı, G. 115/2)

Zaîfî, sevgilinin bakış oklarıyla kan yalaşıp kardeşlik yemini ettikleri için bu okların canında ve gönlünde yer edindiğini belirterek sevgilinin, delici bakışlarını gönlüne saptırmasını güzel bir sebebe bağlamıştır:

Kan yalaşup tîr-i gamzenle karındaş olalı

Cân ü dilde yir idüpdür serverâ tîrîn senün (Rumelili Zaîfî Divanı, G. 194/3)

Ey Sultan! Yan bakış okunla kan yalaşıp kardeş olduğumuzdan beri senin okun can ve gönlünde yer edinmiştir.

Üsküdarlı Aşkî de âşığın gönlü ve sevgilinin kirpikleri arasındaki ilişkiyi kan yalaşmak âdetiyle izah eden şairlerdendir. Şair, aşağıdaki beytinde gönül ve kirpiği uzaktan görenlerin kanlı bıçaklı düşman zannettiklerini ancak onların kan yalaşmış iki kardeş olduğunu belirtmiştir:

Dil müjenle kan yalaşdılar karındaş oldılar

Zâhiren gören sanur kanlu bıçaklu yağıdur (Aşkî Divanı, G. 117/4)

Gönlüm ile senin kirpiğini dışarıdan gören, onları kanlı bıçaklı düşman sanır, hâlbuki onlar birbirlerinin kanlarını yalayıp kardeş oldular.

Fakîrî ise ziyan bile olsa sevgiliden gelecek her şeye razı olduğunu aşağıdaki beytinde sevgiliye seslenip “ok ve yayını gönlünden uzaklaştırma” diyerek dile getirmiştir:

Men’ eyleme ey kaşları yâ tîrünü dilden

Kim kan yalaşup sînede kardaşlaruz biz (Fakîrî, Mn. G. 1972/2; P. G. 3005/2)

Ey (sevgili)! Kaşları (yay) ve kirpikleri (oku) gönlünden uzaklaştırma ki biz sînede (onlarla) kan yalaşıp kardeş olduk.

Behiştî “kan yalaşmayı unuttun” diyerek sevgilinin kirpiklerine seslendiği bir beytinde hem artık delici bakışlarını aşığa bir ok gibi fırlatmadığı için sevgilinin unuttuğunu düşündüğü kardeşlik yeminini ona hatırlatmakta hem de eziyet verici bakışı dahi olsa artık ondan iltifat görememekten yakınmaktadır:

Kan yalaşmağı unuttun gibi ey nâvek-i yâr

Dil-i pür-zahmumu gördükce geçer ilmezsin (Ramazan Behiştî Divanı, G. 407/3)

Ey sevgilinin kirpikleri! Kan yalaşmayı unutmuş gibisin, yaralı gönlümü gördükçe ilgilenmezsin.

Âşığın, sevgili tarafından yaralanması ve bağrının kan içinde kalması, “kan yalaşıp kardeş olma” geleneğine bağlanarak, yapılan eziyete hüsn-i talil yoluyla güzel bir sebep bulma eğilimi, sevgilinin yaptığı her türlü eziyetin bir iltifat kabul edildiği klasik şiir anlayışının tabii bir neticesidir. Bu nedenle sevgilinin yaya teşbih edilen kaş, oka benzetilen yan bakışı ve kirpikleri ile âşığın sinesinin kan yalaşması yahut âşığa elem verici

unsurların onun gönlünde kan yalaşarak kardeş olması şairler tarafından şiirlerde sıkça kullanılmıştır. Mezkûr şairler dışında Süheylî (G. 97/5), Ahî (G. 22/1), Seyrî (G.169/2), Necâtî (G. 232/6; G. 608/2), Muhibbî (G. 775/3), Subhî (P. G. 2351/1), Gedâyî (P. G. 7066/3), Bosnalî Sâbit (G. 123/3), Beyânî (G. 143/3), Hayretî (K. 11/53), Enverî (G.99/4, Manastırlı Celâl Bey de (G. 667/1) beyitlerinde söz konusu türden izaha yer vermişlerdir.

Sevgilinin her türlü eziyetine sabırla tahammül gösteren âşığın tahammül edemediği bir husus vardır ki o da sevgilinin ağyara yakınlık göstermesidir. İshak Çelebi, sevgilinin rakip ile olan muhabbetini onunla “kan yalaşmak” kendisine ise “kan düşmanı” olmak şeklinde ifade etmiştir. “Kan”ın hem dostluk hem de düşmanlık belirten ifadelerle birlikte kullanıldığı bu beyitte şair, serzenişini şu şekilde arz etmiştir:

Ağyâr ile sohbetde varup kan yalaşursın

Kan yağı olursın bize her dem yaganursın (İshak Çelebi Divanı, G. 195/2)

Rakip ile muhabbette gidip kan yalaşursın, bize daima kan düşmanı olur kin beslersin.

Klasik Türk şiir geleneğinde dudak; kırmızı renkte olması, sarhoşluk vermesi ve dudağa temas edebilmesi gibi özelliklere sahip olan şarap ile birlikte ele alınır. Şairlerin “kan yalaşmak” geleneğini dudak-şarap ilişkisi ekseninde değerlendirdiği de görülmektedir.

Arpaemînzâde Mustafa Sâmi, sevgilinin dudağı ile “duhter-i rez” olarak ifade ettiği şarabın aynı mecliste kardeşlik yemini eden iki kız kardeş olduklarını belirtmiştir:

Hemşîre oldı duhter-i rez la‘l-i dil-bere

Meclisde kan yalaşdılar ‘akd-ı uhuvvete (Arpaemînzâde Mustafa Sâmi Divanı, G. 117/3)

Üzümün kızı (şarap) sevgilinin lal gibi olan dudağına kız kardeş oldu. (Onlar) içki meclisinde kardeşlik yemini için kan yalaştılar.

Beyânî ise sevgilinin lal renkli dudağı ile kadehin uyum içerisinde olmasına şaşılmanması gerektiğini, onların kan yalaşmış iki kardeş olduklarını söylemektedir:

‘Aceb mi câm-ı mey la‘l-i lebünle imtizâc etse

Birâderler olup meclisde bunlar kan yalaşmışdur (Beyânî Divanı, G. 214/3)

Şarap kadehi lal renkli dudağıyla kaynaşsa buna şaşılır mı; (onlar) iki kardeş olup mecliste kan yalaşmışlardır.

Edirneli Nazmî aşağıdaki beytinde sevgilinin dudağına bulaşan şarabı, sevgilinin kadehle kan yalaşması şeklinde yorumlamıştır:

Kardaş okışup kan yalaşur câmila gûyâ

La‘l-i leb-i cânâne ne dem olsa mey-âlûd (Edirneli Nazmî Divanı, G. 1247/3)

Sevgilinin lal renkli dudağına ne vakit şarap bulaşsa sanki (sevgilinin dudağı) kadehle kan yalaşıp kardeş olmuşlar.

Sevgilinin dudağı ile şarap ve kadehin kan yalaşıp kardeş olmasının dışında “kan yalaşma” âdeti sevgilinin hasretiyle yanıp tutuşan âşıkların kadehle kan yalaşması şeklinde de beyitlerde karşımıza çıkmaktadır.

Vechî, perişan âşıkların daima şarap içip sermest olmasını onların şarapla kan yalaşıp kardeş olması şeklinde ifade etmiştir:

Âşık-ı şûrîdeler anuñçün ‘ayyâş oldılar

Kan yalaşup câmile ‘işiyle kardaş oldılar (Vechî Divanı, G. 56/1)

Divane âşıklar kadehle zevkle kan yalaşıp kardeş oldukları için ayyaş oldular.

Bursalı Rahmî ise sevgilinin eziyetleri nedeniyle âşığın gönlünde açılan kanlı yaraları gönlün kadeh ile kan yalaşıp kardeş olması ile açıklamıştır:

Tîg-i gam ile sînesine şerhalar çeker

Bezm-i belâda sâgar ile kan yalaşa dil (Bursalı Rahmî Divanı G. 123/6)

Gönül, bela meclisinde kadeh ile kan yalaşsa gam kılıcıyla sinesine yaralar açar.

Renkleri münasebetiyle “kan yalaşma” âdetine telmihte bulunularak aralarında ilişki kurulan unsurlardan biri de kanlı gözyaşı ve şaraptır. Seyrî, aşağıdaki beytinde kanlı gözyaşları dökmesinin nedenini, gözyaşları ile şarabın kan yalaşıp kardeş oldukları için gözüne şarabın gelip gitmesi şeklinde izah etmiştir:

Kanlı yaşumla kan yalaşup kardaş oldılar

Anun için gözüme gelüben gider şarâb (Seyrî Divanı, G. 28/4)

Kanlı gözyaşumla kan yalaşıp kardeş oldukları için şarap gözüme gelip gider.

Yenişehirli Avnî, bir beytinde sevgilinin dudağı ile kabarcık şeklindeki uçuğu ilişkilendirerek “kan yalaşmak” âdetine temas etmiştir. Uçuğun dudak üzerinde çıkmasından hareketle şair, uçuk ve dudak arasında yakınlık ilgisi kurmuş ve bu durumu rengi sebebiyle lale benzetilen dudak ile inciye teşbih edilen uçuğun kan yalaşıp kardeş olması şeklinde ifade etmiştir:

Leb-i âlünde o teb-hâle niçün oldı be-dîd

La‘l ile kan mı yalaşdı ‘acabâ mervârîd (Yenişehirli Avnî Divanı, Mus. 7/38)

Kırmızı dudağında o uçuk neden çıktı? Acaba lal ile inci kan mı yalaştı?

Klasik şiirde kırmızı rengi ile lal taşına benzetilen sevgilinin dudağı ve ağzı kırmızı bir mücevher kutusu olarak da tasavvur edilmektedir. Ağzın açılıp etrafa incilerin saçılmaması için sevgilinin ağzına mühür vurulmaktadır. Vurulan bu mühür, kırmızı renkteki bir mumun eritilerek damga haline getirilmesi yahut dudak rengindeki lal taşının işlenmesi ile elde edilmektedir (Tunç ve Yeniterzi, 2013). Şevkî de klasik şiirin bu klişeleşmiş benzetme sisteminden istifade ederek hem renk hem de yakınlık gibi durumları göz önünde bulundurmuş, sevgilinin lal renkli dudağı ile mührün kan yalaşıp kardeş olduğunu söylemiştir:

La‘l-i rengin degül agzındaki cânâ görinen

Kan yalaşup lebüne oldı birâder hâtem (Edirneli Şevkî Divanı, K. 12/8)

Ey sevgili! Ağzında görünen parlak renkli lal (dudağın) değil, mühür kan yalaşıp dudaklarına kardeş oldu.

“Kan yalaşmak” âdetini Gelibolu Âlî’nin, varlık âleminin yaratılışına işaret ettiği bir beytinde de görmekteyiz. Şairin “*Dört unsur çocuklarımız daha kan yalaşmamışken kutsal ruhlar kanımı su gibi içerdî.*” demek suretiyle ruhların dünyaya gelmeden önce meleklerle kardeş olduğunu daha sonra dört zıt unsurun bir araya gelerek âlemlerin yaratıldığını ve insanın doğduğunu ifade etmiştir:

Kanum içerdî su gibi ervâh-ı kudsiyân

Etfâl-i çâr ‘unsurumuz kan yalaşmadın (Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı, G. 1137/4)

Klasik Türk şiir geleneğinin önemli kavramlarından olan rint-zahit çatışmasını ele alan beyitlerde de “kan yalaşmak” geleneğine telmihte bulunduğu görülmektedir. Bu gelenek içerisinde rint, karşımıza görünüşe önem vermeyen, ibadetlerini insan içinde ve kalabalık ortamlarda yapmayan, ayıplanmayı kendilerine düstur edinen bir tip olarak çıkmaktadır. Allah aşkını şarap olarak değerlendiren rintler için meyhanecilerde orada bulunanlara ilim öğreten ilahi şarap sunan kişidir (Bahadır, 2013). Söz konusu tasavvuru Lebîb’in meyhaneciye hitap ettiği aşağıdaki beytinde açıkça görmekteyiz. Rindin ilahi şarapla sermest olmasını isteyen şair, meyhaneciye zavallı rintle şarabı kan yalaştırarak onları kardeş etmelerini söylemiştir:

Ey pîr-i bâde birbirine kan yalaşdırıp

Bî-çâre rindi duhter-i rezle birâder et (Lebîb Divanı, G. 11/6)

Ey meyhaneci! Zavallı rindi üzümün kızıyla (şarapla) kan yalaştırıp kardeş et.

Klasik şiirde, dünyadan el etek çekerek kendisini dinî hayata veren, ahirete yönelen ve kaba sofu, ham sofu olarak nitelendirilen zahit, kendisi günah olduğu için şarap içmez ve her fırsatta rintleri şarap içtiği için kınar. Rindin içtiği ya da bahsettiği şarabın ne olduğunu da asla anlamak istemez (Bahadır, 2013). Revânî, zahide seslendiği bir beytinde “zevk ve safa ile kan yalaşıp kardeş olduk, biz ikilikten geçtik bir olduk” sözleriyle ellerindeki kadehin aslında nasıl bir mahiyete sahip olduğunu izah etmeye çalışmıştır:

İkilikden geçmişüz birliğe irdük zâhidâ

‘İyş ile kardaş okışduk kan yalaşduk câm ile (Revânî Divanı, G. 353/4)

Ey zahit! Biz ikilikten geçtik birliğe ulaştık, kadeh ile kan yalaştık, zevk ve safa ile birbirimizi kardeş saydık.

Bosnalı Sâbit ise zahidin savunduğu fikirleri benimseyen ve onu destekleyen tiplerden biri olarak karşımıza çıkan vaizin riyakârlığını, “her ne kadar kürsüde vaaz verirken kadeh düşmanlığı yapsa da aslında kadehle kan yalaşarak kardeşlik yemini etmiştir” sözleriyle belirtmiştir:

Câm ile kan yalaşur ‘akd-i uhuvvet eyler

Yine kürsüde olur düşmen-i sahbâ vâ‘iz (Bosnalı Sâbit Divanı, G. 186/3)

Vaiz, kadeh ile kan yalaşıp kardeşlik yemini eder (ama) yine kürsüde şarap düşmanı olur.

Şairlerin, bilhassa dönemin sultanlarına övgüde bulunmak ve toplumdaki huzurun, dostluk ve kardeşlik ortamının ne kadar yüksek seviyelere çıktığını ifade etmek istediklerinde, şiirlerinde birbiriyle uzlaşması mümkün olmayan unsurların kan yalaşıp kardeş olduklarını bildirdikleri görülmektedir. Nevî de dönemin padişahı olan Sultan Murad’a yazdığı kasidesinde kekklik ve doğanın aralarındaki husumeti bitirerek kan yalaşıp kardeş olduklarını ifade etmiştir. Fasih Ahmed Dede ise bir gün kurtla çobanın kan yalaşıp kardeş olacakları kadar huzurlu bir ortam gelir mi diyerek huzura duyduğu özlemi dile getirmiştir:

Husûmeti gidertüp kan yalaşdı kebk-ile bâz

Alışdı şîr ü şeker gibi nerre-şîr ü gazâl (Nevî Divanı, K. 29/23)

Keklik ve doğan düşmanlığı kaldırıp kan yalaştılar, erkek aslan ve ceylan süt ile şeker gibi birbirlerine alıştılar.

O dem gelür mi ki ifrât-ı emn-i ‘âlemden

Ki gürgile yalaşur kan birâder ola şubân (Fasih Ahmed Dede Divanı, G. 368/5)

Âlemdeki huzurun fazlalığından kurt ile çobanın kan yalaşıp kardeş olduğu bir an gelir mi?

Sonuç

Türk kültür çevresinde köklü bir geçmişe sahip ve ant içmenin en eski örneklerinden biri olan “kan yalaşıp kardeş olma” geleneğinin izlerini klasik Türk şiirinde görmekteyiz. Şairler şiirlerinde, bu uygulamanın bir gelenek ve âdet olduğunu belirtmişler, edilen yeminin taraflar üzerinde oluşturduğu manevi yükümlülükten bahsetmişler ve geleneği muhtelif hayal ve tasavvurlara konu etmişlerdir. Klasik Türk edebiyatının farklı yüzyıllarında eser veren şairlerin “kan yalaşmak” geleneğini genel olarak sevgili-âşık ilişkisi etrafında değerlendirdiği görülmektedir. Özellikle sevgilinin delici bakışlarının âşığın gönlünü kan içinde bırakması bu geleneğe telmihte bulunularak izah edilmiştir. Bilindiği üzere klasik şiirde âşık, sevgiliden gelen her türlü cefayı iltifat kabul etmekte ve kendisine yapılan eziyetleri hüsn-i talil yoluyla güzel bir sebebe dayandırma gereği duymaktadır. Bu bağlamda şairler, beyitlerinde sevgilinin delici bakışları ile âşığın gönlünün ant içerek kardeş olduğunu, sözleşme sırasında kan akıtarak birbirlerinin kanlarını yaladıkları için gönlün kan revan içinde kaldığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte şairler, sevgilinin dudağı ile şarap, mühür, kadeh, uçuk gibi unsurlar arasında renk ve yakınlık bakımından ilgi kurduğu beyitlerde de geleneğin anlam çerçevesinden istifade etmişlerdir. Şairler, âşık-sevgili ekseninde dışarıda rînt-zahit ilişkisini ele alırken, evrenin yaratılışından, dönemin

hükümdarının oluşturduğu huzur ve barış ortamından söz ederken de yine kan yalaşmak geleneğine temas etmişlerdir.

Klasik Türk şiir geleneği, yapısı itibarıyla zaman zaman içinde bulunduğu toplumun yaşantısına yabancı olduğuna yönelik eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak divan şairleri çeşitli vesilelerle toplumun manevi kültürünü oluşturan âdet, gelenek, görenek, inanış ve birtakım uygulamalardan şiirlerinde bahsetmişlerdir. Çalışmanın konusunu oluşturan ve eski Türklerin en önemli ant içme törenlerinden biri olan “kan yalaşmak” geleneğine şairlerin duygu, düşünce ve hayallerini anlatırken başvurması, klasik şiirimizin halk kültürüne ve içinde yaşadığı toplumun geçmişine yabancı kalmadığını ve folklor araştırmaları için klasik Türk edebiyatı eserlerinin de mühim bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Akarsu, K. (2011). *Rumelili Za'îfî dîvânı (tenkitli metin)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Atalay, V. (2017). *Vechî dîvânı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Averbek, G. D. (2017). *Edirneli Nazmî dîvânı*. ABD: Create Space Publishing Platform.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Aydemir, Y. (2018). *Ramazan Behiştî dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Bahadır, S. C. (2013). *Divan edebiyatında şarap ve şarapla ilgili unsurlar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Başpınar, F. (2008). *17. yy. şairlerinden Beyânî'nin dîvânı*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Bilkan, A. F. (2011). *Nabi divanı I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buyruk, İ. E. (2009). *Ümîdî Ahmed divanı (İnceleme-metin-özel adlar dizini)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuşoğlu, M. ve Tanyeri M. A. (1981). *Hayretî divanı tenkitli basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çay, A. ve Durmuş, İ. (2002). *İskitler. Türkler ansiklopedisi I*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çıpan, M. (1991). *Fasîh Ahmed Dede, hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve dîvânının tenkitli metni*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Durmuş, İ. (2009). Türk kültür çevresinde ant. *Millî Folklor Dergisi*, 84, 97-106.
- Durmuş, İ. (2011). Türklerde kan kardeşliği ve antla ilgili unsurlar. *Millî Folklor* 23 (89), 100-108.
- Duymaz, A. ve Ayaz, B. (2013). Balıkesir yöresinde kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerinde ant. E. Gürsoy Naskali. (Editör). *Yemin Kitabı*. Birinci Baskı. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 75-107'deki makale.
- Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmî dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Gıynaş, K. A. (2017). *Pervâne Bey mecmuası*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Gökkaya, R. (2017). *16. asır şairlerinden Seyrî ve dîvânı (inceleme - metin - dizin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, F. (2001). *Râşid (Vak'anüvis), hayatı, edebî kişiliği, divanının tenkitli metni ve incelemesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, M. (2013). Manastırlı Celâl Bey dîvânı (inceleme-metin). Sivas: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harmancı, E. (2007). Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethuda dîvân. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri. (1943). *Türk lügati I*. İstanbul: Maarif Matbası.
- İnan, A. (1948). Eski Türklerde ve folklorlarda ant. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6(4), 279-290.
- Karacan, T. (1981). *XVII. yüzyıl şairlerimizden Sâbit ve edisyon kritikli divan metni*. Yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaköse, S. (2017). *Nev'î-zâde Atâyî dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Keklik, M. (2014). *Üsküplü İshak Çelebi divan (metin-çeviri-açıklamalar-dizin)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Bişkek: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi.
- Köksal, M. F. (2017). *Edirneli Nazmi Mecma' u'n-nezâ'ir (inceleme-metin)*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Kurnaz, C. Ve Tatcı, M. (2001). *Ümmî divan şairleri ve Enverî divanı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Kurtoğlu, O. (2017). *Lebîb dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Nas, Ş. K. (2017). Oğuz Türklerinden bugüne gelen Türk kültürünün izinden: Klasik Türk şairlerinin dilinden and içmek. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 133-148.

- Oğuz, F.S.K. (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî divânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Orkun, H. N.(1950). Eski Türkler nasıl yemin ederlerdi? *Resimli Tarih Mecmuası*, 9, 349-350.
- Öztelli, C. (1959). Türklerde and-yemin. *Türk Folklor Araştırmaları*, 120(5), 1938-1940.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü 2*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sultanzade, V. (2012). Mitoloji ve folklorla ilgili bazı ortak dil unsurlarının kaynağı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19(1) 73-90.
- Sungur, N. (1994). *Âhî divânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Tarlan, A. N. (1992). *Necâtî Beg divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taymaz, C. (2018). *Moralî Azîz divânı (tenkitli metin-inceleme)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tok, E. (2021). Klasik Türk şiirine misafirperverliğin yansıması. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 139-147.
- Tulum, M. ve Tanyeri, M. A. (1977). *Nev'î divan tenkitli basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tunç, S. Ve Yeniterzi, E. (2013). Osmanlı mühür sanatı ve klasik Türk şiirinde mühür. *Turkish Studies*, 8(1), 2633-2650.
- Turan, L. (1998). *Yenişehirli Avnî Bey divanının tahlili (tenkitli metin)*. Encümen-i şu'arâ ve Batı tesirinde gelişen Türk edebiyatına geçiş. Yayımlanmamış doktora tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, S. (2011). *Üsküdarlı Aşkî divanı tenkitli metin, nesre çeviri ve 16. yy. Osmanlı hayatının divandaki yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünver, N. (2020). *Gelibolulu Sürûrî divânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yakar, H. İ. (2010). *Edirneli Şevkî divânı*. Konya: Palet Yayınları.
- Yavuz, K. Ve Yavuz, O. (2016). *Muhibbî divânı bütün şiirler*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yekbaş, H. (2010). Klasik Türk şiirinde bazı halk inanışları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 155-184.